

The Encyclopedia of Comparative Jurisprudence and Law

Duty and Jurisprudential-Legal Responsibility of the Government and Passive Defense Organization Against Domestic Economic Threats

Abolghasem Ghorbani Pashakolae¹, Mehdi Mohammadian Amiri^{*2}, Rahman Valizadeh²

1. PhD student, Department of Jurisprudence and Islamic Law, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran.

2. Department of law Faculty, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran.

* Corresponding Author's Email: 20650568307@iau.ir

ABSTRACT

The Passive Defense Organization is an institution whose primary duty is to identify the threats as well as the strengths and weaknesses of the country. Among the threats faced are economic threats, to which all pillars of the state are, in some way, connected. Throughout history, economic strikes have been an effective and efficient method of inflicting harm on adversaries. This weapon has been used by the enemies of the Islamic Republic of Iran for many years. Economic strikes have been on their agenda, and various types of economic sanctions have been imposed against our country. Both the government and the Passive Defense Organization independently bear the responsibility of countering these threats, although their cooperation is also on the agenda. In this article, this cooperation will be examined from the perspective of Islamic jurisprudence. The research model in this study is theoretical and has been conducted through the use of jurisprudential and legal sources, applying a case study method. The findings of the study show that Islamic jurisprudence considers it the duty of an Islamic government to confront and combat foreign threats to the internal affairs of the country and provides significant and effective methods in this regard.

Keywords: *Economic threats, Passive defense, Islamic jurisprudence, Jurisprudential responsibility, Economic security.*

تاریخ ارسال: ۱ اسفند ۱۴۰۲

تاریخ بازنگری: ۸ اردیبهشت ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۶ اردیبهشت ۱۴۰۳

تاریخ چاپ: ۳۰ خرداد ۱۴۰۳

دانشنامه فقه و حقوق تطبیقی

وظیفه و مسؤولیت فقهی و حقوقی دولت و پدافند غیرعامل در برابر تهدیدهای اقتصادی داخلی

ابوالقاسم قربانی پاشاکلایی^۱، مهدی محمدیان امیری^۲، رحمان ولی زاده^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه فقه و حقوق اسلامی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران.

۲. گروه فقه و حقوق اسلامی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران.

* پست الکترونیک نویسنده مسئول: iau.ir@20650568307

چکیده

پدافند غیر عامل سازمانی است که وظیفه اصلی آن شناسایی تهدیدات و نقاط ضعف و قوت کشور است. از جمله تهدیداتی که با آن مواجه هستیم، تهدید اقتصادی است که تمامی ارکان کشور به نوعی به آن وابسته هستند. در تمامی دوران، ضربه اقتصادی، روشی مؤثر و کارا، برای ضربه زدن به دشمن بوده است. این حربه توسط دشمنان جمهوری اسلامی ایران سال ها است که استفاده می شود. ضربه های اقتصادی جزء دستور کار بوده و انواع تحریم های اقتصادی علیه کشور ما صورت گرفته است. دولت و سازمان پدافند غیر- عامل هر دو به طور مستقل، وظیفه مقابله با این تهدیدها را به عهده دارند؛ هر چند همکاری آن ها با هم نیز در دستور کار قرار دارد. در این مقاله این همکاری از منظر فقه اسلامی مورد بررسی قرار خواهد گرفت. مدل تحقیق در این مقاله، از نوع نظری و با استفاده از منابع فقهی و حقوقی بوده و به روش مورد کاوی بوده است. نتیجه حاصل از تحقیق، نشان می دهد فقه اسلامی، وظیفه ی حکومت اسلامی را مقابله و مبارزه با تهدید های بیگانه در امور داخلی کشور دانسته و روش های قابل توجه و مثمر ثمری در این خصوص در اختیار قرار می دهد.

کلیدواژگان: تهدیدهای اقتصادی، پدافند غیرعامل، فقه اسلامی، مسؤولیت فقهی، امنیت اقتصادی.

نحوه استناددهی: قربانی پاشاکلایی، ابوالقاسم، محمدیان امیری، مهدی. و ولی زاده، رحمان. (۱۴۰۳). وظیفه و مسؤولیت فقهی و حقوقی دولت و پدافند غیرعامل در برابر تهدیدهای اقتصادی داخلی. دانشنامه فقه و حقوق تطبیقی، ۲(۱)، ۱۷۵-۱۸۹.

مدیران اقتصادی و پدافند غیرعامل باید به وظیفه خود که در سند چشم‌انداز و برنامه‌های پنج ساله و برنامه و بودجه سالانه پیش‌بینی شده به نحو احسن عمل نمایند و دستگاه‌های نظارتی به خصوص، نمایندگان مجلس شورای اسلامی به صورت عام و مدیران عالی اجرایی و قضایی به صورت خاص بر عملکرد مدیران میانی و استانی نظارت داشته‌باشند تا در صورت ناکارآمدی آن‌ها، مدیران کارآمد و با صلاحیت را جایگزین نمایند؛ و در خاتمه به مسدولیت‌هایی که از نظر فقهی و حقوقی متوجه مدیران و کارگزاران می‌شود، پرداختیم.

۱- موضوع شناسی تحقیق

۱-۱. امنیت اقتصاد در لغت و اصطلاح:

امنیت از ریشه «أمن» است که در مقابل بیم و هراس و ناامنی به کار برده می‌شود (ماندل، ۱۳۷۷، ص ۴۳). امنیت اقتصاد در لغت به معنای حفظ و تأمین وضعیت پایدار و مطمئن اقتصادی است که در آن افراد و نهادها قادر به تأمین نیازهای اساسی خود بدون نگرانی از خطرات و آسیب‌های اقتصادی باشند (معین، ۱۳۵۰، ص ۴۵). در اصطلاح، امنیت اقتصاد به شرایطی اشاره دارد که در آن اقتصاد یک کشور بتواند به طور مؤثر فعالیت کند و در برابر بحران‌ها و نوسان‌های اقتصادی مقاوم باشد. این مفهوم شامل حفاظت از منابع مالی، حفظ اشتغال، جلوگیری از تورم و رکود اقتصادی، و فراهم آوردن بستر مناسب برای سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی است. امنیت اقتصاد همچنین به توزیع عادلانه ثروت و دسترسی به فرصت‌های اقتصادی برای تمامی اقشار جامعه دلالت دارد (Homayi, 2017). طبق تعریفی دیگر، امنیت اقتصاد عبارت است از میزان ارتقا و حفظ شیوه‌ی زندگی مردم یک جامعه از طریق تأمین خدمات و کالاها، هم از طریق عملکرد داخلی و هم حضور در بازارهای بین‌المللی. هدف امنیت در این رابطه، افزایش سلامت اقتصاد ملی از طریق بهبود نسبی آن در مقایسه با دیگر کشورها می‌باشد (Naghibi, 2014).

دانشمندان و صاحب نظران حوزه امنیت ملی و امور دفاعی در تقسیم بندی نوین تهدیدها، آن‌ها را به تهدیدهای خارجی و داخلی تقسیم می‌کنند؛ که هر یک از این تهدیدها نیز به اشکال مختلف سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، منابع انسانی و زیست محیطی ظهور پیدا می‌کنند. بعد نظامی و لشکر کشی تهدیدهای خارجی در سال‌های اخیر به علت عوامل متعدد از جمله فشارهای بین‌المللی و تلفات زیاد نیروها و هزینه‌های سنگین اقتصادی، رنگ باخته، به ندرت و در شرایط اضطراری اتفاق می‌افتد و جای خود را به فشارهای سیاسی، بین‌المللی و اقتصادی از جمله تحریم اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، جنگ نرم، حملات سایبری و غیره داده‌است. موضوع تهدیدهای اقتصادی داخلی و پدافند اقتصادی جدید به موضوع جدید در حوزه پدافند غیرعامل است. با این نگاه جدید به تهدیدها و گستردگی حوزه آن به طبع، مخاطب پدافند اقتصادی فقط سازمان پدافند غیرعامل نیست. با توجه به ماده واحده سازمان پدافند غیرعامل و سیاست‌های کلی ابلاغی از طرف مقام معظم رهبری مبنی بر اهمیت موضوع امنیت ملی، این مسئولیت به طور مستقیم و غیرمستقیم متوجه همه مدیرها و کارگزارهای نظام می‌شود و پدافند اقتصادی به طور خاص متوجه سازمان پدافند غیرعامل و کارگزاران اقتصادی، و به طور عام شامل همه قوا می‌شود. در این مقاله ابتدا به تعریف امنیت اقتصادی داخلی و پدافند غیرعامل، و سپس اهمیت، ضرورت و اهداف پدافند غیرعامل در اقتصاد پرداخته شد. در بخش‌های بعدی تهدید و انواع آن به ویژه مسائل و مشکلات اقتصادی تهدیدزا، نشانه‌های آن، راهکارها و ملزومات کاهش این تهدیدها بیان شد.

براساس تحقیق‌های انجام شده در این مقاله، به این جمع‌بندی رسیدیم که به جهت وجود مشکلات و چالش‌های اقتصادی در کشور به نحوی که بعضی از این مشکلات به سرحد تهدید رسیده و نارضایتی عمومی را ایجاد کرده، مجموعه دولت و به‌خصوص

به منظور کاهش آسیب‌پذیری و تهدیدهای احتمالی نسبت به افراد، زیرساخت‌ها و تأسیسات طراحی می‌شوند (Mo'in, 1971).

تفاوت‌های پدافند عامل و غیرعامل را می‌توان بر اساس دخالت یا عدم دخالت نیروی انسانی تبیین کرد. به این ترتیب، پدافند عامل به ابزارهایی اطلاق می‌شود که به مشارکت انسان نیاز دارند، در حالی که پدافند غیرعامل شامل اقداماتی مدیریتی، معماری و مهندسی است که برای کاهش و حداقل‌سازی آسیب‌ها و خسارت‌ها به کار می‌روند. به هرگونه اقدام غیرمسلحانه‌ای که موجب کاهش آسیب و خسارت به نیروی انسانی، ساختمان‌ها، تأسیسات، تجهیزات، منابع آب و شریان‌های حیاتی شود، پدافند غیرعامل گفته می‌شود (Babaei, 2021).

۲- اهداف پدافند غیرعامل در حوزه اقتصاد

هدف عمده پدافند غیرعامل، افزایش توان مقابله با بحران برای داشته‌ها و تأسیسات می‌باشد. لذا برای تحقق این هدف، باید در ابتدا، آسیب‌پذیری تأسیسات در اثر بروز بحران مشخص شده و برای تقویت نمودن آن برنامه‌ریزی به عمل آید (Nourizadeh, 2021).

اهداف پدافند غیرعامل در حوزه اقتصاد به منظور افزایش تاب‌آوری و کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد ملی در برابر تهدیدها و بحران‌ها طراحی شده‌اند. نخستین هدف، حفظ و تثبیت زیرساخت‌های اقتصادی کشور است که به معنای تأمین منابع انرژی، آب و دیگر ملزومات اساسی برای فعالیت‌های اقتصادی می‌باشد. همچنین، تقویت انطباق اقتصادی با شرایط غیرقابل پیش‌بینی، از جمله نوسانات اقتصادی و بحران‌های جهانی، از دیگر اهداف این حوزه به شمار می‌رود. به علاوه، ایجاد تنوع در منابع تأمین کالاها و خدمات برای کاهش وابستگی به واردات و تقویت تولید داخلی اهمیت فراوانی دارد. همچنین، حمایت از کسب‌وکارهای کوچک و متوسط به عنوان پیش‌ران‌های اقتصادی و ایجاد زیرساخت‌های لازم برای تعاملات اقتصادی در شرایط

طبق آنچه گذشت، به نظر می‌رسد که امنیت اقتصاد به این معنی است که افراد جامعه برای پاسخگویی به نیازهای اساسی خود در ابعاد معیشت، اشتغال، آموزش، بهداشت و درمان، پوشاک و مسکن، درآمد اقتصادی مطلوبی داشته‌باشند و دولت نیز با برخورداری از رشد فزاینده و با دوام تولید ناخالص ملی، قادر باشد هزینه‌های برنامه‌های عمرانی خود را با توجه به نیازهای آینده جامعه تأمین کند.

۱-۲. تهدید در لغت و اصطلاح

تهدید در لغت به معنای ایجاد احساس ترس یا خطر برای کسی یا چیزی است و معمولاً به عملی اشاره دارد که می‌تواند به آسیب‌رساندن یا بروز آسیب منجر شود (معین، ۱۳۵۰، ص ۳۱۵). در اصطلاح، تهدید به اقداماتی گفته می‌شود که ممکن است به طور مستقیم یا غیرمستقیم به امنیت، سلامتی یا رفاه افراد، سازمان‌ها یا جوامع لطمه بزند. این مفهوم می‌تواند شامل تهدیدهای جسمی، اقتصادی، سیاسی یا محیطی باشد و اغلب در زمینه‌های مختلفی از جمله روان‌شناسی، امنیت و روابط بین‌الملل مورد بررسی قرار می‌گیرد. می‌توان گفت به‌طور کلی، تهدید به وضعیتی اشاره دارد که یک قدرت یا فرد، درصدد ایجاد آسیب یا محدودیت به دیگران برمی‌آید و این امر احساس ناامنی و اضطراب را در جامعه یا افراد ایجاد می‌کند (Payandeh, 2012).

۱-۳. پدافند غیر عامل در لغت و اصطلاح:

پدافند در لغت از ترکیب دو واژه «پد» و «آفند» شکل گرفته‌است. در زبان فارسی، واژه «پد» یا «پاد» به معنای ضد، و کلمه «آفند» به معنای جنگ و دشمنی است. پدافند غیرعامل در لغت به معنای مجموعه اقداماتی است که به منظور مقابله با تهدیدها و خطرهای بدون استفاده از نیروی نظامی و تجهیزات مسلحانه انجام می‌شود (Anvari, 2016) و در اصطلاح به مجموعه‌ای از تدابیر و اقداماتی اطلاق می‌شود که بدون استفاده از نیروی نظامی و

بحرانی، از جمله دیگر اهداف مهم پدافند غیرعامل است (Shojaei, 2019). در نهایت، ترویج آگاهی عمومی و فرهنگ پیش‌گیری در جامعه در راستای مقابله با چالش‌های اقتصادی هدفی اساسی در این زمینه به شمار می‌آید.

۳- اهمیت پدافند غیر عامل از منظر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مد ظله العالی):

امام خمینی (ره) در تاریخ ۱۳۶۷/۷/۱۱ در بیاناتی مرتبط با موضوع پدافند غیر عامل فرمودند: "رعایت اصول ایمنی و حفاظتی مراکز و صنایع، ایجاد پناه‌گاه‌های جمعی برای مردم و کارگران، که این اختصاص به زمان جنگ ندارد، بلکه طریقه احتیاط در هر شرایط است" (امام خمینی (ره)، ۱۳۷۸، ص ۱۵۹).

از مقام معظم رهبری بیانات و دستورهای متعدد و مختلفی درباره اهمیت و جایگاه حساس پدافند غیرعامل صادر شده است که یک مورد از آن را که بیشتر با موضوع مقاله مرتبط است و در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری ایران در سال ۱۳۹۲ بیان فرمودند، اشاره می‌کنیم: "درس بزرگی که ما از این فشارهای اقتصادی دریافت کردیم این است که هر چه می‌توانیم باید به استحکام ساخت داخلی قدرت پردازیم. هر چه می‌توانیم درون خود را مقتدر کنیم و دل به بیرون نبندیم. ما باید پردازیم به استحکام ساخت درونی اقتدار ملی که آن روز به مسئولان عرض کردیم در درجه اول مسائل اقتصادی و مسائل علمی است که باید با جدیت دنبال شود (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای هیئت دولت موجود در سایت Khamenei.ir، ۱۳۹۲)

۴- انواع تهدیدهای اقتصادی

بعضی از مهم‌ترین مسائلی که می‌توانند زمینه‌ساز تهدید اقتصادی شوند، به شرح ذیل می‌باشند:

۱. سقوط مداوم و مستمر ارزش پول رسمی

۲. کمبود منابع و مواد اولیه ضروری و ارزاق عمومی و کالاهای

اساسی

۳. جابجایی و تحولات منفی شدید فاکتورهای اقتصادی

۴. تورم بالای سالانه به خصوص در بخش مسکن و مایحتاج عمومی

۵. رشد و شکاف و فاصله طبقاتی و تبعیض در امور اقتصادی

۶. رشد آمار خط فقر

۷. بیکاری و عدم امنیت شغلی و درآمد ناکافی خانوار

۸. افزایش فساد اقتصادی، اختلاس، رانت، پول‌شویی

۹. اخذ ناعادلانه مالیات و فرار مالیاتی

۱۰. تولید محصولات با کیفیت پایین و عدم توان رقابت با

کالاهای خارجی

۱۱. افزایش رو به رشد واردات و کاهش صادرات

۱۲. عدم توجه به اقشار آسیب‌پذیر

۱۳. عدم حمایت کافی از بخش‌های تولیدی اعم از کشاورزی و

صنعتی

۱۴. کاهش رشد اقتصادی و تولید ناخالص ملی

۱۵. عدم توسعه در بخش‌های مختلف اقتصادی اعم از صنعت،

کشاورزی، خدمات و انرژی

۱۶. کاهش عمران و آبادی

۱۷. عدم توجه به رفاه اقتصادی

۱۸. ناکارآمدی انواع بیمه‌ها و تأمین اجتماعی

۱۹. کاهش ذخایر ارزی

۲۰. کاهش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی داخلی، خارجی و

غیره

در کتاب‌های فقهی به‌طور مستقیم عنوانی با این نام دیده نمی‌شود، با این حال نباید چنین پنداشت که فقه اسلامی با مفهوم «تهدیدهای اقتصادی» بیگانه است. در ابتدا باید گفت یکی از مبانی نظری اصلی این مسأله را می‌توان در قرآن کریم و آیه ۲۹ سوره نساء تحقیق نمود که فرموده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا

لازم را ندارند، که این عدم شایستگی یا به خاطر عدم توانمندی است یا به خاطر عدم تعهد و سوءاستفاده‌های عمدی با عملکردهای خائنانه است و یا در هر دو قسمت ضعف و کاستی‌هایی وجود دارد.

امام علی (ع) خطاب به اشعث بن قیس - یکی از استان‌داران خود- فرمودند:

«إِنَّ عَمَلَك لَيْسَ لَكَ بِطَعْمِهِ، وَلَكِنَّهُ فِي عُنُقِكَ أَمَانَةً (نهج البلاغه، نامه ۵)؛ همانا کاری که به عهده توست، طعمه‌ای برای نیست، بلکه امانتی است بر گردنت».

دسته دوم، اشخاص، شرکت‌ها و بنگاه‌های خصوصی هستند که با سوءاستفاده از خلأهای قانونی یا ارتباط‌های غیرقانونی و غیر متعارف با مدیران و کارگزاران از راه ایجاد رانت، پول‌شویی، اخذ مجوزهای بی‌ضابطه، ایجاد باندهای اقتصادی انحصاری، واردات بی‌رویه و غیره به نظام اقتصادی کشور آسیب می‌رسانند.

امام خمینی (ره) فرمودند: "تذکر این مطلب که ثروتمندان هرگز به خاطر تمکن مالی خود نباید در حکومت و حکمرانان و اداره کنندگان کشورهای اسلامی نفوذ کنند و مال و ثروت خود را بهانه فخرفروشی و مباحثات قرار بدهند و به فقرا و مستمندان و زحمت‌کشان، افکار و خواسته‌های خود را تحمیل کنند" (Khomeini, 1999).

دسته سوم، مردمی هستند که ناراضی و معترض هستند و این نارضایتی در اثر ناکارآمدی و سوءتدبیر مدیران و کارگزاران و سوءاستفاده آن‌ها از قدرت خود در اقدام به اختلاس، ایجاد رانت و فساد اقتصادی و یا از بخش خصوصی که بر اثر فسادهای مختلف اقتصادی به باندها و قدرت‌های اقتصادی مبدل شدند و زمینه فاصله طبقاتی، تبعیض و فقر را فراهم نمودند، ایجاد می‌شود. در چنین شرایطی مردم که یک فرصت مغتنم و سرمایه بزرگ و مایه اقتدار یک کشور هستند، تبدیل به یک تهدید می‌شوند.

أَنْفُسُكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! اموال یکدیگر را به باطل (و از طرق نامشروع) نخورید مگر این‌که تجارتی با رضایت شما انجام گیرد. و خودکشی نکنید! خداوند نسبت به شما مهربان است». همچنین روایت‌های بسیاری نیز بر این امر مهم اشاره دارند از جمله «لا يحل مال امرئ مسلم الا بطيبه نفسه» (Naghibi, 2014).

آیه موردنظر به مؤمنان هشدار می‌دهد که از کسب و مصرف پول به روش‌های ناحق و باطل خودداری کنند. واژه «باطل» در این‌جا به کسب و کارهایی اشاره دارد که از نظر شرع و اخلاقی پذیرفته نیستند، مانند اختلاس، رانت و پول‌شویی. بنابراین، آیه به ترویج مفهوم تجارت مشروع و مبتنی بر توافق بین طرفین تأکید کرده و بر اهمیت معاملات اخلاقی دلالت می‌کند. به‌طور کلی، این آیه به خوبی نشان می‌دهد که فساد و نادرستی در کسب و کار یکی از مواضعی است که می‌تواند تهدیدهای اقتصادی متعددی به دنبال داشته باشد.

در حقیقت تهدیدهای اقتصادی، زمانی پا به عرصه وجود می‌گذارند که روابط مالی به عدم رضایت و سوءاستفاده بدل شود. برای مثال، در شرایطی که فرد یا نهادی بدون رضایت دیگری به تصرف در اموال او بپردازد، نه تنها اصول دین و اخلاق نقض می‌شوند، بلکه این عمل می‌تواند به بی‌اعتمادی و تضعیف پایه‌های اقتصادی منجر گردد. مضمون روایت فوق‌الذکر بر همین مطلب اشاره دارد. هنگامی که افراد به ناحق به دارایی یکدیگر دست‌درازی کنند؛ نه تنها باعث بروز ناامنی اقتصادی می‌شوند، بلکه روابط انسانی را نیز تضعیف می‌کنند.

۵- انواع تهدیدکننده‌های اقتصاد داخلی

تهدیدکننده‌های اقتصاد کشور سه دسته‌اند:

دسته اول، مربوط به مجموعه دولت است. یعنی قوانین، مقررات و برنامه‌های اقتصادی مناسب نباشد یا برنامه‌های اقتصادی مناسب، منطقی و پیشروست ولی کارگزاران و مدیران اقتصادی شایستگی

دیدگاه در اصول اسلامی و فقهی نیز محوریت دارد؛ زیرا در فقه اسلامی بر اصل خودکفایی و توسعه پایدار تأکید شده است که به تأمین معیشت مردم و استقلال اقتصادی کشور منجر خواهد شد. امام صادق علیه السلام در این باره فرموده‌اند: «عزه المومن استغنا عن الناس (Tusi)؛ عزت مؤمن در بی‌نیازی از مردم است». در روایتی از امام کاظم علیه السلام آمده است: «لاتصلح المساله الا فی ثلاثه: فی ...عزم مثقل ... (حرّانی، قرن ۴ هجری قمری، ص ۱۷۰)، جز در موارد اضطراری (زلزله، آتشفشان، سیل و ...) درخواست کمک از دیگران بایسته نیست؛ کشاورزی به عنوان بنیادی‌ترین بخش اقتصاد شناخته می‌شود و به همین دلیل، دستیابی به خودکفایی در این عرصه، مقدمه‌ای برای خودکفایی در سایر زمینه‌ها است. امام صادق علیه السلام نیز رمز خودکفایی را در زراعت می‌دانند و فرموده‌اند: «الکیمیاء الاکبر الزراعه (Kulayni)، کیمیای بزرگ، زراعت است».

امام خمینی (ره) درباره اهمیت کشاورزی و خودکفایی در آن فرمودند: "توجه به بازسازی مراکز صنعتی نباید کوچک‌ترین خللی به ضرورت رسیدن به اثر خودکفایی کشاورزی وارد آورد، بلکه اولویت و تقدم این امر باید محفوظ بماند" (Khomeini, 1999).

همچنین در جایی دیگر فرمودند: "من دست و بازوی همه کسانی که بی‌ادعا و مخلصانه در صدد استقلال و خودکفایی کشورند، را می‌بوسم" (Khomeini, 1999).

با توجه به مضمون این روایت‌ها، استقلال واقعی افراد و جوامع و توانایی آن‌ها در مقابله با توطئه‌ها و دسیسه‌ها، به دستیابی به خودکفایی و استقلال اقتصادی بستگی دارد.

۱- تلاش برای کاهش رشد تورم

۲- توسعه عدالت و مساوات در عرصه اقتصادی، مبارزه با

فقر و مقابله با فساد اقتصادی اعم از اختلاس، پول‌شویی،

رانت و اخلاص گران اقتصادی

۶- راهکارهای کاهش تهدیدهای اقتصادی داخلی (پدافند اقتصادی)

اتخاذ راهکارهایی برای حفظ ارزش پول ملی، افزایش رشد اقتصادی، تولید ناخالص ملی و افزایش ذخایر ارزی؛ شیخ محمد عبده می‌گوید: «حفظ مال و سرمایه از واجبات شرعی است و هر نوع فعالیت اقتصادی که به کاهش ارزش پول ملی و دارایی‌های عمومی منجر شود، ناپسند است. لذا، تنظیم روابط اقتصادی بر مبنای عدالت و مصلحت عمومی، به رشد اقتصادی و ارتقاء سطح معیشت مردم کمک خواهد کرد» (Abd al-Raziq, 1924). این قول به روشنی نشان می‌دهد که برای افزایش رشد اقتصادی و تولید ناخالص ملی، باید ارزش پول ملی حفظ شود و فعالیت‌های اقتصادی باید با رعایت اصول اسلامی و اخلاقی همراه باشد. همچنین، به اهمیت گسترش منابع ارزی و بهبود وضعیت اقتصادی جامعه تأکید می‌کند.

امام خمینی (ره) درباره رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی فرمودند: "مدت پانزده سال است که من در اعلامیه‌ها و بیانیه‌هایم خطاب به مردم ایران مصراً خواستار رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی مملکت بوده‌ام" (Khomeini, 1999).

افزایش تولید، به‌خصوص تولیدات صنعتی، کشاورزی، کالاهای اساسی، حمایت از تولید کنندگان داخلی و رسیدن به خودکفایی نسبی در کالاهای اساسی و استراتژیک؛ در همین رابطه، آیت‌الله خامنه‌ای بیان فرمودند: «ما باید به تولید و حمایت از تولیدکنندگان داخلی توجه ویژه‌ای داشته باشیم. خودکفایی در کالاهای اساسی و استراتژیک، نه تنها موجب استحکام اقتصادی کشور می‌شود، بلکه استقلال و امنیت ملی را نیز به همراه دارد» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با تولیدکنندگان موجود در سایت Khamenei.ir, ۱۳۹۱). دیدگاه ایشان به روشنی بیان‌گر اهمیت افزایش تولید و حمایت از تولیدکننده‌های داخلی برای دستیابی به خودکفایی در کالاهای اساسی و استراتژیک است. همچنین، این

امام خمینی (ره) فرمودند: "ارائه طرح‌ها و اصولاً تبیین جهت‌گیری اقتصادی اسلام در راستای حفظ منافع محرومین و گسترش مشارکت عمومی آن‌ها و مبارزه اسلام با زراندوزان، بزرگ‌ترین هدیه و بشارت آزادی انسان از اسارت فقر و تهی دستی به شمار می‌رود" (Khomeini, 1999).

۳- ایجاد بستر رقابتی در تولید محصولات با کیفیت داخلی و توان رقابت با کالاهای خارجی

۴- تلاش برای افزایش صادرات و کاهش واردات، خصوصاً واردات کالاهای غیر ضروری

۵- سامان‌دهی و اخذ عادلانه مالیات و جلوگیری از فرار مالیاتی

۶- تلاش برای ایجاد فرصت‌های شغلی بیشتر، کاهش بی‌کاری و ساز و کار لازم برای تامین اجتماعی مناسب و پایدار

۷- توجه به رفاه اقتصادی همه مردم خصوصاً دهک‌های پایین جامعه و اجرای عادلانه هدفمندسازی یارانه‌ها

امام خمینی (ره) در این باره فرمودند: "همه آرمان‌ها و آرزوی ملت و دولت و مسئولین کشور ماست که روزی فقر و تهی دستی در جامعه ما رخت بر بندد و مردم عزیز و صبور و غیرتمند کشور از رفاه در زندگی مادی و معنوی برخوردار باشند" (Khomeini, 1999).

۸- تلاش برای تامین امنیت جهت تشویق سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، سرمایه‌گذاری بیشتر در بخش‌های مختلف اقتصادی،

افزایش عمران، آبادانی و تخصیص اعتبارهای بیشتر به این بخش که خود می‌تواند عامل اشتغال‌زایی، توسعه همه جانبه و رقابت با سایر کشورهای در حال توسعه شود. از برخی آیات و الزامات آیات، ضرورت استقلال و رونق اقتصادی استنباط می‌شود. به عنوان مثال، آیه ۱۴۱ از سوره نساء بیان می‌کند: «وَكُنْ يَجْعَلَ اللَّهُ

لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» که به این معنا است که خداوند هرگز اجازه نخواهد داد که کافران بر مؤمنان تسلط یابند. این بدان معناست که مسلمانان باید اقداماتی انجام دهند تا کافران نتوانند بر آنان تسلط پیدا کنند و هر عملی که به تسلط کفار منجر شود، غیرمجاز است. یکی از راه‌های تسلط کفار بر مؤمنان، تسلط اقتصادی است. بنابراین، افزایش عمران و آبادانی و تخصیص اعتبارات بیشتر به این حوزه، که می‌تواند منجر به ایجاد اشتغال و توسعه کلی و رقابت با سایر کشورهای در حال توسعه شود، از مصادیق آیه شریفه به شمار می‌آید، زیرا نتیجه آن، توسعه همه‌جانبه و بی‌نیازی از سایر کشورها خواهد بود.

۹- تولید انبوه مسکن خصوصاً برای دهک‌های پایین جامعه و دادن تسهیلات با بهره پایین

۱۰- مدیریت مصرف صحیح انرژی و جلوگیری از هدر رفت آن و توزیع و استفاده مناسب و درست از آنها

۱۱- اتخاذ سازوکارهای لازم و حمایتی جهت جلوگیری از مهاجرت متخصص‌ها، کارشناس‌ها و مهندس‌ها به خارج از کشور

۱۲- کاهش تصدی‌گری دولت و مشارکت دادن بیشتر بخش خصوصی در اقتصاد، البته با نظارت بیشتر و سازنده دولت برای ایجاد رقابت صحیح در بخش خصوصی صادرات و واردات

امام خمینی (ره) در این باره فرمودند: "مهم‌ترین عامل در کسب خود کفایی و بازسازی توسعه مراکز علمی و تحقیقات، تمرکز و هدایت امکانات و تشویق کامل و همه جانبه مخترعین و مکتشفین و نیروهای متخصصی است که شهامت مبارزه با جهل را دارند و از لاک نگرش انحصاری علم به غرب و شرق به در آمده و نشان داده‌اند که می‌توانند کشور را روی پای خود نگه- دارند" (امام خمینی (ره)، ۱۳۷۸، ص ۱۵۸).

باشید» (Khomeini, 1999). این جمله نشان‌دهنده وظیفه دولت در نظارت و حمایت از مردم است.

امام علی (ع) بعد از امر به انتخاب کارگزاران امانت‌دار، در باره لزوم نظارت و بازرسی آن‌ها به مالک اشتر توصیه می‌فرماید: «به جزئیات کارهای آن‌ها رسیدگی کن، بازرسان مخفی راستگو و وفادار بر آن‌ها بگمار که بازرسی محرمانه آن‌ها را به امانت و درستی و ارفاق با رعیت وادار کند و از (شر) دستیاران مصون دارد» (نهج البلاغه، نامه ۵۳). از ایشان نقل شده است که فرمود: «بر امام لازم است بداند چه خداوند حکم نموده، حکم کند و امانت را ادا نماید و آن‌گاه که این وظایف را انجام داد بر مردم است که از وی اطاعت و شنوایی داشته باشند و هنگامی که آن‌ها را فراخواند، اجابت کنند» (Suyuti, 1986).

در جمع‌بندی آنچه گذشت، می‌توان گفت که در اندیشه امام علی (ع)، دولت اسلامی موظف است که به تحقق عدالت اجتماعی و اقتصادی، مدیریت منابع به‌صورت عادلانه، و حمایت از نیازمندان بپردازد تا رفاه عمومی را فراهم کند.

امام خمینی (ره) نیز درمورد وظایف دولت اسلامی در امور اقتصادی مردم فرمودند: «این بر عهده علمای اسلامی و محققین و کارشناس‌های اسلامی است که برای جایگزین کردن سیستم ناصحیح اقتصاد حاکم بر اسلام، طرح‌ها و برنامه‌های سازنده و در برگیرنده منافع محرومین و پا برهنه‌ها را ارائه دهند» (Khomeini, 1999).

۷- وظایف فقهی و حقوقی مدیران و کارگزاران پدافند اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران

قرآن از مدیریت و کارگزاری تحت عنوان امانت معنوی یاد کرده است و در آیه ۵۸ سوره نساء می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ؛ خداوند به شما امر می‌کند که البته امانت‌ها را به صاحبان آن بازدهید و هنگامی که در میان مردم حکم می‌کنید به عدالت داوری

۱۳- ایجاد بسترهای لازم برای توسعه صنعت گردش‌گری جهت اشتغال و افزایش درآمد مردم و دولت و معرفی فرهنگ اسلامی ایرانی به گردش‌گرهای خارجی

۱۴- تلاش برای تحقق اهداف سند چشم‌انداز و برنامه‌های ۵ ساله توسعه در امور اقتصادی

امام خمینی (ره) درباره رسیدن به اهداف مورد نظر نظام جمهوری اسلامی فرمودند: «برنامه دولت اسلامی آن است که همه بشر به سعادت برسند و همه در کنار هم به طور سلامت و رفاه زندگی کنند... برنامه جمهوری این است که یک دولتی به وجود بیاید که با همه قشرها به عدالت رفتار شود و امتیاز بین قشرها را ندهد، مگر به امتیازات انسانی که خود آن‌ها دارند» (Khomeini, 1999).

۷- وظایف فقهی دولت اسلامی در امور اقتصادی مردم از بیان امام علی (ع)

وظایف فقهی دولت اسلامی در امور اقتصادی مردم از دیدگاه امام علی (ع) به عدالت، مسئولیت‌پذیری و حمایت از مستضعفین وابسته است. ایشان در زمان خلافت خود بر لزوم عدالت در توزیع ثروت و منابع تأکید داشتند و در سخنان خود به اهمیت رفاه عمومی و تأمین نیازهای اساسی مردم اشاره می‌کردند.

امام علی (ع) می‌فرماید: «به مردم زندگی بدون فشار و تبعیض بدهید» (Naghibi, 2014). این جمله بیان‌گر وظیفه دولت در ایجاد فضای اقتصادی عادلانه است. دولت باید از ایجاد نابرابری‌هایی که به ضرر قشرهای ضعیف جامعه است، جلوگیری کند. هم‌چنین، ایشان تأکید دارند که دولت باید از انحصار ثروت و منابع در دست عده‌ای خاص جلوگیری کند و به توزیع عادلانه آن بپردازد. امام هم‌چنین بر مسئولیت حمایت از نیازمندان تأکید داشتند و معتقد بودند که باید در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی، توجه ویژه‌ای به قشرهای آسیب‌پذیر جامعه شود. ایشان می‌فرمایند: «مردم را به حال خود رها نکنید، کمک کنید و بالای سر آن‌ها

احتیاج به نظارت و بازرسی نیست و نظارت و بازرسی نیز هرگز به معنای سوءنیت و تجسس نمی‌باشد.

براین اساس، نظارت بر عملکرد کارگزاران به منظور پیش‌گیری از کوتاهی در ادای وظایف و تجاوز به حقوق مردم و نیز حفظ سلامت نظام اداری، امری حیاتی در حوزه مدیریت اسلامی است؛ چرا که ممکن است عدم توانایی اشخاص معروف به امانت‌داری، در انجام مسئولیت پس از بازرسی مشخص شود. امثال چنین اشخاصی ممکن است ناخواسته اعمالی انجام بدهند که پیشرفت و قوام نظام را به خطر بیاندازند؛ چنانکه پیامبر(ص) ابوذر را از استخدام نمودن در کارهای حکومتی برحذر داشت.

در زمینه فقهی، مدیران و کارگزاران پدافند اقتصادی باید با توجه به احکام اسلامی و اصول عدالت اجتماعی، به توزیع عادلانه منابع و ثروت‌ها بپردازند. مسئولیت آن‌ها شامل تأمین نیازهای اساسی مردم و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر جامعه است. علاوه بر این، مدیران باید در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی، شفافیت را مد نظر قرار دهند و به رعایت حقوق عمومی و خصوصی مردم توجه کنند. مدیران و کارگزاران جمهوری اسلامی ایران دارای وظایف قانونی و حقوقی مشخصی هستند که در اسناد مهم کشور از جمله قانون اساسی، سند چشم‌انداز، برنامه‌های پنج‌ساله توسعه و بودجه سالانه تعیین شده است.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصل ۳، تأکید بر ایجاد جامعه‌ای ایده‌آل دارد که در آن عدالت اجتماعی، آزادی‌های فردی و حفظ کرامت انسانی در اولویت قرار دارد. همچنین، در اصل ۲۹ همان قانون آمده است: «برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کارافتادگی، بی‌سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح و نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و غیره حقی است همگانی. دولت مکلف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و

کنید». اگر چه این آیه از نظر لفظ و مفهوم عام است و در نتیجه همه امانت‌ها را شامل می‌گردد، اما حکومت و ولایتی که از جانب خداوند به کسی محول می‌گردد، یا مردم به شخصی واگذار می‌کنند، از بزرگترین امانت‌هاست و تکلیف نسبت به آن بسیار خطیر و سنگین است و شاید اینکه در آیه شریفه، امانت در کنار حکم به عدل قرار گرفته، قرینه بر این باشد که این مصداق از ادای امانت به طور قطع مورد نظر بوده‌است، بنابراین، حکم به عدل، از شئون و فروع ولایت و از مصادیق بارز ادای امانت به اهلش می‌باشد (Montazeri, 1989).

در مقبوله عمر بن حنظله آمده است که مقصود از این آیه، ائمه (علیهم السلام) هستند که در آن خداوند تعالی به رسول اکرم (ص) و ائمه (ع) امر کرده ولایت و امامت را به اهلش رد کنند؛ یعنی، رسول اکرم (ص) ولایت را به امیرالمؤمنین (ع) و آن حضرت هم به ولی بعد از خود واگذار کند، و همین طور ادامه یابد (Montazeri, 1989).

تتبع و بررسی در متون فقهی بیان‌گر این است که مسئولیت‌پذیری مدیران و کارگزاران یکی از امانت‌های معنوی در حوزه مدیریت اسلامی است و باید به اهلش سپرده شود.

در رابطه با این مطلب از ابوذر نقل شده است که می‌گوید: «به پیامبر اکرم (ص) عرض کردم که مرا به کار نمی‌گیری؟ پیامبر دست به شانه‌ام زد و فرمود: یا ابذر آنک ضعیف و آن‌ها أمانة و آن‌ها یوم القیامه خزی و ندامه ألا من اخذها بحقها و ادی الذی علیه فیها؛ ای ابوذر! تو ضعیف هستی و این یک امانت است و آن در روز قیامت ذلت و پشیمانی است؛ مگر کسی که به حق آن را به عهده گرفته باشد و وظایفی که در این ارتباط به عهده اوست انجام داده باشد» (Hajjaj Nishaburi).

نکته قابل توجه این است که در حوزه مدیریت اسلامی، احراز امانت‌داری اشخاص و حصول اعتماد به مسئولین به معنای عدم

به حفظ ثبات اقتصادی و جلوگیری از بحران‌های احتمالی کمک کنند. همچنین، نظارت بر بازار و کنترل قیمت‌ها در راستای حقوق مصرف‌کنندگان از دیگر وظایف آنان محسوب می‌شود.

نتیجه‌گیری

از آنچه گذشت به دست می‌آید که در فقه اسلامی، نخستین وظیفه‌ی حکومت اسلامی، ایجاد فرصت‌های خودکفایی، استقلال و توسعه است تا بدین وسیله از تسلط کشورهای بیگانه و اعمال تهدیدهای آنان ممانعت به‌عمل‌آید؛ در راستای تحقق این هدف، کشاورزی نخستین عاملی است که با تکیه بر آن، سایر زمینه‌های توسعه اقتصادی و مقابله با تهدیدهای اقتصادی فراهم می‌گردد. تنظیم روابط اقتصادی بر مبنای عدالت و مصلحت عمومی از دیگر مؤلفه‌های مورد توجه در فقه اسلامی است که به رشد اقتصادی و ارتقاء سطح معیشت مردم کمک خواهد کرد. به‌علاوه اینکه افزایش عمران و آبادانی و تخصیص اعتبارات بیشتر به این حوزه، که می‌تواند منجر به ایجاد اشتغال و توسعه کلی و رقابت با سایر کشورهای در حال توسعه شود، مورد تأکید قرآن است، زیرا نتیجه آن، توسعه همه‌جانبه و بی‌نیازی از سایر کشورها خواهد بود. برای تحقق بخشیدن به اهداف مذکور، مدیران و کارگزاران پدافند اقتصادی، وظیفه‌ی خطیری بر عهده دارند و می‌توان گفت که سنگ بنای پیشرفت آن‌ها در امر حکومت‌داری و مقابله با تهدیدهای اقتصادی، الگوبرداری از آموزه‌های فقه اسلامی است.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

EXTENDED ABSTRACT

National security experts increasingly classify threats into two broad categories: external and internal, with the latter encompassing political, cultural, social, economic, human resource, and environmental dimensions. In

حمایت‌های مالی فوق را برای یک یک افراد کشور تأمین کند»، اصل مزبور حق تأمین اجتماعی و دسترسی به نیازهای اولیه مردم را به رسمیت می‌شناسد و مدیران را موظف به ایجاد شرایط فراهم‌کننده این حقوق می‌داند.

سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران، اهداف بلندمدت کشور را ترسیم می‌کند و مدیران را ملزم به حرکت در مسیر تحقق این اهداف می‌سازد. بر اساس این سند، مدیران باید به توسعه پایدار، افزایش سرمایه‌گذاری و بهبود شاخص‌های اقتصادی توجه کنند تا بتوانند ایران را به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در منطقه برسانند.

برنامه‌های پنج‌ساله توسعه به طور خاص اهداف توسعه‌ای را برای هر پنج سال ترسیم می‌کنند و مدیران موظف به اجرای آن‌ها هستند. برای مثال، برنامه ششم توسعه (ماده ۲) به توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیط‌زیست اشاره دارد و مدیران باید به ایجاد طرح‌های اجرایی و نظارت بر پیشرفت اهداف آن بپردازند. همچنین مدیران و کارگزاران در چارچوب بودجه سالانه موظف به تخصیص منابع مالی به بخش‌های مختلف هستند. اساس‌نامه‌های موسسات و سازمان‌های مختلف نیز وظایف خاصی را برای مدیران تعریف می‌کنند. این اساس‌نامه‌ها، وظایفی برای ایجاد و توسعه فعالیت‌ها، تأمین منابع مالی و مدیریت صحیح منابع انسانی تعیین می‌کنند. مدیران باید در راستای اهداف کلان کشور و برنامه‌ها عمل کنند و به تحقق مفاد اساس‌نامه‌های مربوطه پای‌بند باشند (Amini, 2021).

بنابر آنچه گذشت، در بعد حقوقی نیز کارگزاران پدافند اقتصادی ملزم به رعایت قوانین و مقررات مربوط به حفاظت از اقتصاد ملی هستند. آن‌ها باید با تدوین و اجرای سیاست‌های اقتصادی مناسب،

recent decades, the traditional military nature of external threats has faded due to international pressures, high casualties, and heavy economic costs, and has largely been replaced by political, cultural, social, cyber,

and especially economic pressures, such as sanctions and trade restrictions. This shift has heightened the prominence of economic security within the broader security paradigm of the Islamic Republic of Iran. Economic security, defined as the safeguarding of stable and reliable economic conditions where individuals and institutions can meet their essential needs without fear of economic harm (Homayi, 2017), has become a strategic imperative. It also implies the ability of a nation's economy to function effectively and withstand crises, safeguard financial resources, preserve employment, prevent inflation and recession, and enable sustainable investment and growth (Naghibi, 2014). In this sense, economic security not only entails macroeconomic stability but also the equitable distribution of wealth and fair access to economic opportunities across all social groups. The persistence of economic insecurity threatens public trust and can erode social cohesion, which makes the government's jurisprudential and legal responsibility in this domain especially crucial. Within this framework, the concept of "passive defense" has emerged as a cornerstone, referring to non-military measures designed to reduce vulnerability to threats and mitigate their effects (Anvari, 2016). Unlike active defense, which involves direct human engagement and the use of armed force, passive defense encompasses structural, managerial, and engineering interventions aimed at minimizing damage to human life, infrastructure, and critical resources (Babaei, 2021). The growing scope of economic threats requires all branches of government, not just the Passive Defense Organization, to adopt coordinated measures, as stipulated in the legal mandate establishing the Passive Defense Organization and in the Supreme Leader's general policies on national security. The theoretical foundation for addressing economic threats can be traced to Islamic

jurisprudence, which prohibits the consumption of wealth through illegitimate means and emphasizes just and consensual transactions, as articulated in Qur'an 4:29. This verse underscores the necessity of avoiding corruption and economic malfeasance, such as embezzlement, rent-seeking, and money laundering, which can generate systemic economic threats (Naghibi, 2014). Classical jurisprudence, though not using the modern term "economic threats," acknowledges the need to protect wealth and economic stability as part of the broader *maqāṣid al-sharī'a* (objectives of Islamic law). Threats are defined as actions that directly or indirectly endanger the security, health, or welfare of individuals or societies (Payandeh, 2012), and economic threats are a key subset of this. Moreover, passive defense is conceptualized as all non-combat actions aimed at reducing vulnerabilities without military engagement (Mo'in, 1971), including securing energy supplies, food reserves, water infrastructure, and financial systems. This aligns with the Islamic duty to preserve public wealth (*ḥifẓ al-māl*) as noted by scholars such as Sheikh Muhammad 'Abduh, who held that safeguarding capital is a religious obligation and that economic activities harming public assets or devaluing national currency are impermissible (Abd al-Raziq, 1924). This jurisprudential foundation legitimizes state intervention in economic affairs to prevent crises, ensure resilience, and protect public welfare, thereby framing economic security as both a legal and religious mandate.

Passive defense in the economic domain aims to enhance resilience and reduce national vulnerability by stabilizing key infrastructures, fostering economic adaptability to unpredictable conditions, diversifying supply chains, reducing import dependence, and promoting domestic production (Shojaei, 2019). It also seeks to support small and medium-sized enterprises as economic drivers

and to cultivate public awareness for proactive crisis mitigation. However, various internal economic threats undermine these objectives, including currency devaluation, shortages of essential goods, extreme economic volatility, high inflation (especially in housing and basic commodities), growing class inequality, poverty, unemployment, corruption, tax evasion, poor product quality, rising imports, declining exports, and weakening of productive sectors. These structural issues erode public trust and can transform citizen dissatisfaction into a destabilizing force. From an Islamic perspective, these problems are seen not merely as technical failures but as violations of justice and trust. Imam 'Alī (AS) famously described public office as an *amānah* (trust) rather than a privilege and warned his governor al-Ash'ath ibn Qays that governance is a responsibility, not personal property (Nahj al-Balāgha, Letter 5). Mismanagement by state officials, opportunism by private actors exploiting regulatory gaps, and widespread public discontent thus constitute three major categories of internal economic threat. Imam Ruhollah Khomeini cautioned that the wealthy must not use their financial power to dominate governance or impose their views on the poor, warning against the infiltration of plutocracy into the administration of Islamic countries (Khomeini, 1999). These insights frame economic mismanagement and inequality not only as governance failures but as jurisprudential violations undermining the legitimacy of the Islamic state.

Islamic jurisprudence obligates the government to create conditions of justice, prevent monopolization of resources, and support vulnerable populations. Imam 'Alī (AS) declared, "Give people a life free of pressure and discrimination" (Naghbi, 2014), underscoring the state's duty to ensure fair economic conditions and equitable distribution of wealth. He also instructed that rulers must monitor their officials through

trustworthy secret inspectors to ensure integrity and prevent abuse (Nahj al-Balāgha, Letter 53). The Qur'an likewise commands, "God orders you to deliver trusts to their rightful owners, and when you judge between people, judge with justice" (Qur'an 4:58), which jurists interpret as encompassing the governance mandate itself, making justice a condition of legitimate authority (Montazeri, 1989). The Islamic Republic of Iran's legal system operationalizes these principles: Article 3 of its Constitution emphasizes creating an ideal society based on social justice and human dignity, while Article 29 affirms the universal right to social security, obliging the state to provide welfare services and meet basic needs. The 20-Year Vision Document commits managers to sustainable development and regional economic leadership, while successive Five-Year Development Plans set concrete goals for investment, production, and employment. Managers are legally bound to allocate resources through the annual budget and to follow their institutional statutes, which mandate efficient resource management and alignment with national strategies (Amini, 2021). This convergence of jurisprudential principles and legal obligations underscores that economic governance in the Islamic Republic is not discretionary but a binding duty rooted in both divine law and statutory law.

To confront internal economic threats, Islamic teachings advocate policies that promote self-sufficiency, fairness, and public welfare. Sheikh 'Abduh emphasized that preserving capital and preventing currency depreciation are religious duties because just and interest-free economic relations strengthen national growth and living standards (Abd al-Raziq, 1924). Imam Ruhollah Khomeini persistently called for economic and social development, stating that the Islamic government must devise programs to replace unjust economic

systems with equitable ones favoring the poor (Khomeini, 1999). Key strategies include increasing production—especially in agriculture, which Imam Ja'far al-Sadiq described as “the greatest alchemy” (Kulayni)—to achieve self-sufficiency in strategic goods, thereby bolstering independence and national security. Imam Ruhollah Khomeini stressed prioritizing agricultural self-sufficiency over industrial reconstruction and praised those who strive for independence and self-reliance (Khomeini, 1999). Other strategies include reducing inflation, enhancing distributive justice, combating poverty and corruption (such as embezzlement, money laundering, and rent-seeking), fostering competitive domestic industries, increasing exports, reducing unnecessary imports, ensuring fair taxation, creating jobs, strengthening social security, improving living standards (especially for low-income groups), and encouraging domestic and foreign investment. The Qur'anic principle in 4:141 that “God will never grant the disbelievers a way over the believers” is interpreted as forbidding economic subjugation, thereby legitimizing policies to prevent foreign domination through economic self-reliance. These strategies align jurisprudential ethics with macroeconomic policies, reinforcing the duty of economic managers to implement them with transparency and accountability (Hajjaj Nishaburi).

In sum, Islamic jurisprudence frames safeguarding economic security as a core duty of the government, with the Passive Defense Organization serving as a key instrument for reducing vulnerabilities and resisting threats. Economic threats undermine not only material welfare but also public trust and the moral foundation of governance, making their prevention a religious and legal obligation. Achieving this requires integrating jurisprudential ethics—justice, trust, public

welfare, and stewardship of resources—into economic policy, supported by robust legal mechanisms that enforce accountability and strategic planning. By aligning governance with these principles, the Islamic Republic can enhance its resilience, promote self-sufficiency, and prevent foreign domination, thereby fulfilling both its jurisprudential mandate and its legal responsibility to protect the nation's economic security.

References

- Abd al-Raziq, A. (1924). *Al-Islam wa Usul al-Hukm (Islam and the Foundations of Governance)*. Dar al-Ma'arif.
- Amini, M. (2021). The Role of Management and Agents in Realizing the Goals of the Constitution and the Country's Development Programs. *Journal of Political and Legal Sciences*, 9(2), 45-68.
- Anvari, H. (2016). *Farhang-e Vazheha (Dictionary of Terms)*. SAMT.
- Babaei, B. (2021). *Zoning and Passive Defense against Floods in the Gharehou River, Kermanshah, Using HEC-RAS Arc GI Software* [Ayatollah al-Uzma Boroujerdi University (r.a.)]. Borujerd.
- Hajjaj Nishaburi, M. *Sahih Muslim*. Hareamein Publications.
- Homayi, H. (2017). *Farhang-e Eghtesadi (Economic Dictionary)*. SAMT.
- Khomeini, S. R. (1999). *Sahifeh-ye Imam Khomeini*. Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works.
- Kulayni, M. i. Y. q. *Al-Kafi*. Dar al-Kutub al-Islamiya.
- Mo'in, M. (1971). *Mo'in Dictionary*. Amir Kabir Publications.
- Montazeri, H. (1989). *Velayat-e Faqih: Zirbana-ye Hokumat-e Eslami (Guardianship of the Jurist: The Foundation of Islamic Governance)*. Bonyad Printing and Publishing.
- Naghbi, S. A. (2014). An Examination of the Judicial Rule "Al-Hakem Wali al-Momtane" and its Application in Family Law. *Judicial Law Perspectives*(66), 19-169.
- Nourizadeh, M. (2021). *A Study of the Status of Crisis Management and Passive Defense in the Water Distribution Network of District 2, Bandar Abbas* [Islamic Azad University]. Bandar Abbas.
- Payandeh, A. (2012). *Farhang-e Vazheha-ye Karbordi (Dictionary of Applied Terms)*. Elm Publications.
- Shojaei, M. (2019). *Crisis Management and Passive Defense*. Elmi Farhangi Publications.
- Suyuti, J. a.-D. (1986). *Al-Durr al-Manthur*. Dar al-Ma'rifa.

Tusi, N. m. i. M. *Ghaybat-e Nu'mani (The Occultation of Nu'mani)*. Imam Sadiq (a.s.) Institute.